

KOMUNIKACIJOS STUDIJOS IR JŲ INTEGRAVIMAS. NORDICOM PATIRTIS

Vilija Gudonienė

Nuo 1991 metų Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas sujungė trijų krypčių specialistų – žurnalistų, bibliotekininkų ir informologų – rengimą. Visų šių specialybių studentams, be jau tradicinėmis tapusių knygotyros, bibliotekininkystės, informacijos sistemų, žurnalistikos disciplinų, pradėtas dėstyti ir naujas – komunikacijos mokslo disciplinų kompleksas. Šis mokslas, kaip savarankiška sritis, yra dar gana jaunas ir apima daugelį akademinų disciplinų, sutelkiančių dėmesį į skirtingus, specifinius komunikacijos proceso aspektus. Egzistuoja ir ne viena šių disciplinų klasifikacija. Kiek sustambinta ir supaprastinta komunikacijos mokslo struktūra pateikta 1991 metais išleistame žinyne – E. S. Block, J. K. Bracken *Communication and Mass Media: A Guide to the Reference Literature*. Tai:

- komunikacijos teorija,
- tarpasmeninė ir mažųjų grupių komunikacija,
- organizacinė komunikacija,
- viešoji komunikacija (ryšiai su visuomene – public relations),
- masinė komunikacija,
- neverbalinė komunikacija,
- taikomoji lingvistika,
- tarptautinė ir tarpkultūrinė komunikacija,
- telekomunikacija,
- naujos komunikacijos technologijos.

Akademinės komunikacijos mokslo disciplinos paprastai yra dėstomos įvairiuose fakultetuose – žurnalistikos, filologijos, sociologijos, psichologijos, informacijos ir bibliotekininkystės, politikos mokslų, ekonomikos, antropologijos ar specialiuose – komunikacijos. Komunikacijos moksliniai tyrimai taip pat yra gana išsibarstę po įvai-

rias akademinės, specialios ar valdžios institucijas. Šiems tyrimams ir akademinėms studijoms integruoti pasaulyje yra susikūrę nemažai organizacijų.

Tokio integravimo klausimas aktualus jau ir Lietuvoje. Mums šiuo metu svarbūs du aspektai – vidinis ir išorinis, t. y. būtina surinkti bei sutvarkyti Lietuvoje atliekamų komunikacijos tyrimų medžiagą, kad ji taptų prieinama tiek universitetinėms studijoms, tiek ir kitiems potencialiems vartotojams, o kartu ir bandyti integruotis į tarptautines tokių tyrimų struktūras.

Čia siūloma susipažinti su modeliu organizacijos, kuri sėkmingai sprendžia šias problemas. Tai NORDICOM – Masininės komunikacijos tyrimų šiaurės dokumentavimo centras.

NORDICOM

NORDICOM (Nordic Documentation Center for Mass Communication Research) yra bendra Šiaurės kraštų institucija, organizuota kaip tinklas ar sistema mokslininkams, dirbantiems *media* ir masinių komunikacijų srityje (čia ir toliau *media* – informacijos bei komunikacijos priemonės, tarpininkai ir institucijos). Ši sritis labai plati ir daugiašakė, tačiau turi vieną bendrą akcentą – komunikacija studijuojama kaip kultūrinės raiškos forma. Informacija apie vykstančius tyrimus ir jų rezultatus yra kaupiama bei perduodama šios srities tyrinėtojų bendruomenei ir jų tyrimų rezultatų vartotojams per įvairius nacionalinius ir bendrus Šiaurės kraštų kanalus, realizuojamus NORDICOM. NORDICOM taip pat yra įpareigotas užmegzti ryšius tarp Šiaurės kraštų mokslininkų ir jų kolegų užsienyje bei su tarptautinėmis organizacijomis.

NORDICOM'ui vadovaujama ir nacionaliniu, ir Šiaurės kraštų lygmeniu. Nacionalinis finansavimas sudaro apie 70 procentų bendro NORDICOM biudžeto.

NORDICOM veikla

Pagrindinė NORDICOM užduotis – platinti informaciją apie *media* ir komunikacijų akademinis tyrimus. Čia svarbiausia – efektyvi nusistovėjusi dokumentavimo tvarka.

Dokumentacija parengiama nacionaliniuose centruose, kur nuolat sekama ir renkama šios srities tyrimams vertinga medžiaga (knygos, straipsniai, ataskaitos, nepublikuoti rankraščiai, net juodraščiai), registruojama bibliografinė informacija, rengiamos santraukos, suteikiami reikšminiai žodžiai. Šis darbas NORDICOM įgalina teikti įvairias informacines paslaugas – nuo literatūros paieškos iki leidybos.

Dokumentavimo veikla yra koordinuojama Šiaurės kraštų lygiu, kad mokslinių tyrimų rezultatai būtų prieinami vartotojams ne tik Šiaurės regione, bet ir užsienyje. Bibliografiniai duomenys saugomi tiesioginės paieškos duomenų bazėje. Juos suderinus ir patikrinus, publikuojamos metinės duomenų bazės.

Šiuo metu NORDICOM plečia savo duomenų bazę, įtraukdamas einamuosius tyrimus, realizuojamus projektus. Nacionaliniai centrai nuo pat pradžios rengė projektų katalogus ir šios srities mokslininkų registrus, tačiau anksčiau ši veikla tarp Šiaurės kraštų koordinuojama nebuvo. Pirmieji tokie katalogai buvo parengti pagal bendrą standartinį formatą ir išleisti 1991 metais visomis Šiaurės kraštų kalbomis ir angliškai. Dokumentacija apie realizuojamus projektus NORDICOM'ui leis pateikti išsamesnę ir aktualesnę informaciją apie tyrimų temas etc.

Pasiruošimai teikti informacines paslaugas apie vykstančius tyrimus buvo derinami su Šiaurės kraštų *media* ir komunikacijos podiplominių studijų programa (Nordic Programme for Postgraduate Education in the Media and Communication), kuri realizuojama per NorFA (Nordisk Forskerstdanningsakademi). Ši programa yra bendros Šiaurės kraštų šios srities podiplominių studijų sistemos dalis. NORDICOM'ui buvo pasiūlyta jai vadovauti.

NORDICOM taip pat teikia informacines paslaugas ir platesne prasme, publikuodamas įvairius periodinius leidinius – nuo biuletenių iki knygų. Šiaurės kraštų lygiu yra leidžiamas “NORDICOM Information” – ketvirtinis žurnalas, kur pateikiami straipsniai, projektų aprašymai, apžvalgos, informacija apie rengiamas konferencijas, seminarus ir kursus, naujų publikacijų sąrašai ir pan. “NORDICOM Information” yra orientuotas ir į tyrinėtojus, ir į tyrimų rezultatų vartotojus.

“NORDICOM Review” – pusmetinis leidinys anglų kalba, skirtas tarptautinei tyrinėtojų bendruomenei. Jame pateikiami moksliniai straipsniai, apžvalgos, svarbiausių projektų apibūdinimai ir trumpi vykstančių tyrinėjimų eigos aprašymai. “NORDICOM Review” yra labiau mokslinis leidinys nei “NORDICOM Information”.

Anksčiau abu leidiniai buvo platinami nemokamai, bet nuo 1994 metų NORDICOM direktorių taryba nutarė “NORDICOM Review” padaryti prenumeruojamu, kad būtų padengtos pastaraisiais metais padidėjusios leidybos išlaidos. NORDICOM atsako ir į įvairių tyrimo organizacijų bei mokslininkų (tiek šio regiono, tiek ir iš viso pasaulio) užklausas. Tai gali būti ir atskiri klausimai, ir prašymai pateikti bibliografinę medžiagą apie Šiaurės kraštų tyrimus ar atskirus tam tikros srities duomenis, pavyzdžiui, *media* industrijos raidą ar jos struktūrines ypatybes. NORDICOM taip pat sudaro sąlygas tyrinėtojų grupių, mokslininkų ir tyrimo rezultatų vartotojų kontaktams, aktyviai dalyvaudamas regiono ir tarptautinėse sistemose bei organizacijose.

Užduotys, kurias atlieka NORDICOM, gali būti apibendrintos taip (1, 4):

Informacija:

- žurnalų ir biuletenių leidyba,
- tiesioginių kontaktų ir informacinės sąveikos tarp tyrinėtojų bei tyrimo rezultatų vartotojų organizavimas,
- Šiaurės kraštų mokslininkų ir institucijų sąveikos organizavimas,
- informacija tyrinėtojams ir studijuojantiems šią sritį,
- ryšiai tarp Šiaurės kraštų mokslininkų ir tarptautinės tyrinėtojų bendruomenės,
- NORDICOM'o atstovavimas tarptautinėse organizacijose bei informacinėse sistemose.

Dokumentavimas:

- nuolatinis NORDICOM tiesioginės paieškos duomenų bazės atnaujinimas ir palaikymas,
- metinių bibliografinių rodyklių publikavimas,
- literatūros paieška ir kitokių užklausų tenkinimas,

- informacijos apie vykstančius tyrimus Šiaurės kraštuose rinkimas, sugretinimas ir publikavimas,
- dalyvavimas regioninėse ir tarptautinėse dokumentavimo sistemose.

NORDICOM kaip tinklas

NORDICOM tarnauja trimis pagrindinėms grupėms: 1) tyrinėtojų bendruomenei, 2) tyrimų rezultatų vartotojams, pavyzdžiui, *media* praktikams, *media* industrijai, valdžios organams, politikams bei mokymo institucijoms, 3) bibliotekų, dokumentavimo ir informacijos sistemoms.

Visos trys grupės yra nacionalinio, regioninio ir pasaulinio lygio. Iš pradžių NORDICOM veikla buvo skirta Šiaurės kraštų tyrinėtojų bendruomenės ir jų teikiamų tyrimų rezultatų vartotojų interesams tenkinti. Tačiau dabar NORDICOM tinklo veikla atrodo taip (1, 5):

1 lentelė

KAM SKIRTA	LYGIS	
	ŠIAURĖS KRAŠTŲ	TARPTAUTINIS
Tyrinėtojų bendruomenė	Mokslininkai, tyrimo institucijos, tyrimo asociacijos, Šiaurės kraštų konferencijos masinių komunikacijų klausimu	Tyrimo institucijos ir tyrimo asociacijos (UNESCO, IAMCR, ICA, IDATE ir Europos <i>media</i> institutas)
Tyrimo rezultatų vartotojai	Leidėjai, radijo ir teletransliuotojai, valdžios atstovai, organizacijos, mokymo įstaigos	Tarptautinės organizacijos ir institucijos (UNESCO, Europos audiovizualinė stebėtojų taryba / EUREKA Europos Taryba), leidėjai
Bibliotekų, dokumentavimo ir informacinės sistemos (LDI)	Nacionalinės LDI sistemos	COMNET, FID, ECSSID ir EADI

IAMCR	(International Association for Mass Communication Research) – Tarptautinė masinių komunikacijų tyrimo asociacija
ICA	(International Communication Association) – Tarptautinė komunikacijos asociacija
IDATE	(Institut de l'audiovisuel et des telecommunications en Europe) Europos telekomunikacijos ir audiovizualiųjų priemonių institutas
COMNET	(The International Network of Documentation Centres on Communication Research and Policies) – Tarptautinis komunikacijos politikos ir tyrimų dokumentacijos centras
FID	(International Federation for Information and Documentation) – Tarptautinė informacijos ir dokumentacijos federacija
ECSSID	(European Coordination Centre for Social Science Information and Documentation) – Europos socialinių mokslų informacijos ir dokumentacijos koordinavimo centras
EADI	(European Regional Association of Development Research Institutes (Standing Committee on Information and Documentation)) – Europos plėtros tyrimo institutų regioninė asociacija (Informacijos ir dokumentacijos nuolatinė komisija)
LDI	(Library, Documentation and Information Systems) – Bibliotekų, dokumentacijos ir informacijos sistemos

Kaip matome iš lentelėje pateiktų duomenų, NORDICOM būdingos dvigubos funkcijos, derinančios Šiaurės kraštų tinklą ir tinklus, funkcionuojančius kiekviename iš 5 šalių bei tarptautiniu lygiu.

Nuo 1980 metų akivaizdžiai išaugo *media* ir komunikacijų tyrimų apimtis. Ši sritis yra multidisciplininė ir apima daugybę temų. Masinė komunikacija tapo savarankiška studijų disciplina, ir į ją sutelkusios dėmesį akademinės institucijos atsirado visose Šiaurės šalyse. Šioje situacijoje NORDICOM atliko svarbų vaidmenį, būdamas tiltu tarp naujų komunikacijos fakultetų ir tų, kurie studijuoja

media bei komunikacijas iš kitų disciplinų pozicijų (o jie sudaro apie 50 procentų visos šių tyrimų apimties). Galima sakyti, kad NORDICOM yra kaip sekretoriatas ir masinių komunikacijų tyrinėtojų bendruomenė. Šio vaidmens svarbą nurodo ir Šiaurės kraštų tyrinėtojų prašymas, kad NORDICOM imtųsi atsakomybės per NorFa koordinuoti jau minėtą Šiaurės kraštų sistemą aspirantams mokytį.

Media ir komunikacijų tyrimų vystymasis NORDICOM'ui leidžia apimti vis platesnį disciplinų ratą. Akademiniai tyrimai jau nebeapsiriboja vien *media* struktūra, turiniu ir auditorija (t. y. jau tradicinėmis tapusiomis sritimis), vis labiau dėmesys yra kreipiamas į socialinius komunikacijos procesus ir tuos vaidmenis, kuriuos *media* gali atlikti šiuose procesuose. Vis dažniau masinių komunikacijų studijos apima ir kultūrinę perspektyvą – svarbus tampa ryšys tarp *media* tyrinėjimų ir kultūros politikos.

Dėl *media* sektoriaus raidos tempų bei jos sudėtingumo padidėjo ir šių tyrinėjimų paklausa. Ypač pageidaujamos tapo *media* ekonomikos, jos koncentracijos poveikio, reklamos rinkos tyrimų bibliografijos. Atsiranda ir naujos tyrimų rezultatų vartotojų grupės, pavyzdžiui, politikai ir *media* sektoriaus ryšių su visuomene administratoriai ieško NORDICOM pagalbos rengdami įvairius šią sritį liečiančius sprendimus.

Tarptautinių kontaktų apimtis taip pat padidėjo per šį dešimtmetį. „NORDICOM Review“ tapo pagrindu tarptautiniams ryšiams, apimantiems beveik visą pasaulį. Šiaurės kraštų atliekami tyrimai sulaukė dėmesio užsienyje, buvo užmegzti nauji kontaktai, gimė nauji projektai – ne tik akademiniai, bet ir politiniai lygiu (2). Kai 1993 metais Šiaurės kraštų Ministrų taryba norėjo sumažinti finansavimą NORDICOM'ui, siūlydama atsisakyti „NORDICOM Review“, jį palaikė ne tik įvairios tarptautinės organizacijos, bet ir daugelio pasaulio universitetų Komunikacijos fakultetų atstovai.

NORDICOM palaiko glaudžius ryšius su UNESCO, Europos Taryba, tokiomis institucijomis kaip EUREKA, IDATE ar Europos *media* institutai. UNESCO ir FID užsakymu NORDICOM dalyvavo rengiant naują literatūros apie masines komunikacijas tezaurą, teikė duomenis apie Šiaurės kraštų *media* UNESCO Pasaulio komunikacijos ataskaitai (World Communication Report), dalyvavo

audiovizualinės *media* statistikos tyrimuose (3), organizuotuose EUREKA.

Taigi NORDICOM disponuoja dideliais *media* ir komunikacijos žinijs resursais, o jo pagrindinė užduotis – padaryti šią informaciją prieinamą skirtingoms vartotojų kategorijoms.

Lietuvos *media* ir komunikacijų srityje dirbantys specialistai taip pat galėtų tapti NORDICOM resursų vartotojais. Bendradarbiavimas su Baltijos šalimis – pageidautina NORDICOM veiklos perspektyva. Tačiau tam turėtų susiformuoti ir atitinkamos mūsų struktūros. Pirmu žingsniu tokių struktūrų link galima laikyti besikuriančią Baltijos *media* tyrimų asociaciją (Baltic Association for Media Research). Jos sėkmingo bendro darbo vaisius yra leidinys, atspindintis trijų Baltijos šalių *media* istoriją (4), parengtas Latvijos universiteto Komunikacijos ir žurnalistikos fakulteto, Vilniaus universiteto Žurnalistikos instituto ir Tartu universiteto Žurnalistikos fakulteto darbuotojų, talkininkaujant Oslo universiteto Media ir komunikacijos fakultetui.

LITERATŪRA

1. NORDICOM // Swedish Mass Media : Between the State and the Market/ University of Goteborg Summer Academy Papers. – Goteborg, 1993.
2. Hamelink C. S. Communication Research and the New International Information order: An Essay on a Delicate Alliance. // Mass Communication Research : On Problems and Policies. – Norwood, 1994. – P. 385–398.
3. NORDICOM's Work with Media Statistics // University of Goteborg Summer Academy Papers. – Goteborg, 1993.
4. Towards a Civic Society: The Baltic Media's Long Road to Freedom. – Tartu, 1993.

COMMUNICATION STUDIES AND THEIR INTEGRATION: EXPERIENCE OF NORDICOM

Summary

Communication studies in Vilnius University started in 1991. The main problems concerning media studies curriculum development and research are rooted in a highly multidisciplinary character of the field, desintegration of both – the

research and academic institutions. The experience of NORDICOM (Nordic Documentation Center for Mass Communication Research) in documentation and spreading information about academic research in the field of media and communication among the members of research community, users of research and international research organizations is presented as the pattern to follow in Lithuania.